

STANDARDY PÉČE O PŘÍRODU A KRAJINU

ÚSES A KRAJINOTVORNÉ PRVKY	ZAKLÁDÁNÍ A PÉČE O GENOFONDOVÉ PLOCHY OVOCNÝCH DŘEVIN	SPPK C02 006:2018
ŘADAC		

Creating and planting of fruit trees gene pools

Bestandesbegründung und Pflege um die Genofondflächen der Obsthölzer

Tento standard je určen pro definici genofondových ploch cílových vyjmenovaných druhů dřevin důležitých pro uchování krajinného rázu České republiky a pro podporu biodiverzity zemědělské krajiny. Stanovuje povinné hodnoty a postupy při zakládání těchto ploch a jejich údržbě. Definuje způsoby využití ploch, pro podporu tradičně pěstovaných odrůd v jejich návratu do krajiny a pro získávání dalších poznatků nezbytných pro regulaci hospodářného využití veřejných prostředků.

Citované zdroje:

HOLUBEC V., PAPOUŠKOVÁ L., FABEROVÁ I., ZEDEK V., DOTLAČIL L. & JANDOVÁ R. [eds] (2015): Rámcová Metodika Národního programu konzervace a využívání genetických zdrojů rostlin a agrobiodiverzity. Výzkumný ústav rostlinné výroby, v.v.i. Praha, 386 pp.

LÍPA M. (2017): Inventarizace genofondových ploch a pozic. Metodika odborného programu Českého svazu ochránců přírody. Praha: ČSOP, 14 pp.

LÍPA M., BOČEK S. & BAROŠ A. (2014): Metodika stanovení záchranných sortimentů ovocných odrůd, Certifikovaná metodika VÚKOZ, v.v.i. č. 5/2014-050, NAZV QH112A138. Praha: MZe ČR, 16 pp.

PAPRŠTEIN F., SEDLÁK J., HOLUBEC V. (2015): Metodika záchrany a management sadů a výsadeb starých krajových odrůd ovoce. Certifikovaná metodika VSUO Holovousy, 52 pp.

TAYLOR N.G., KELL S.P., HOLUBEC V., PARRA-QUIJANO M., CHOBOT K. & MAXTED N. (2017): A systematic conservation strategy for crop wild relatives in the Czech Republic. Diversity Distrib. 23:448-462.

ZEDEK V., KRÍŽKOVÁ I., KOSOVÁ M., HOLUBEC V., MÁTLOVÁ V., KOMÍNEK P., PAPOUŠKOVÁ L., NOVOTNÝ D., & JANOVSÁ D. (2017): Národní program konzervace a využívání genetických zdrojů rostlin, zvířat a mikroorganismů významných pro výživu a zemědělství na období 2018 –2022. Ministerstvo zemědělství, Praha.: 1-31.

SPPK C02 003 Funkční výsadby ovocných dřevin v zemědělské krajině.

SPPK C02 005 Péče o funkční výsadby ovocných dřevin.

SPPK A02 010 Péče o vegetaci kolem veřejné dopravní infrastruktury.

Zpracování standardu:

Pro AOPK ČR zpracovala v r. 2018 Zahradnická fakulta Mendelovy univerzity v Brně

Oponentská pracoviště:

Ing. Pavol Hauptvogel CSc., Národné poľnohospodárske centrum, VURV Piešťany

Mgr. Radim Lokoč, Ph.D., Český zahrádkářský svaz

Doc. Ing. Josef Sus, CSc., Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů České zemědělské univerzity v Praze

Ing. Vlastimil Zedek, Ministerstvo zemědělství

Autorský kolektiv:

Ing. Martin Lípa (koordinátor), Ing. Tomáš Nečas, Ph.D., Ing. Zdena Koberová, Ing. Vojtěch Holubec, CSc.

Dokumentace ke zpracování standardu je dostupná v knihovně AOPK ČR.

Standard schválen.

17-12-2018

RNDr. František Pelc
Ředitel AOPK ČR

Obsah

Obsah.....	- 2 -
1 Účel a náplň standardu	- 3 -
1.1 Právní rámec	- 3 -
2 Cílové druhy dřevin pro umístění do genofondové plochy.....	- 4 -
2.1 Cílové druhy ovocných dřevin	- 4 -
2.2 Cílové druhy neovocných dřevin	- 4 -
3 Genofondová plocha.....	- 5 -
3.1 Definice genofondové plochy	- 5 -
3.2 Hlavní funkce genofondové plochy	- 5 -
3.3 Vznik, ošetřování genofondové plochy a péče o přítomné dřeviny	- 6 -
4 Charakteristika genofondové plochy.....	- 8 -
4.1 Vznik charakteristiky genofondové plochy	- 8 -
4.2 Obsah charakteristiky genofondové plochy	- 8 -
4.3 Aktualizace charakteristiky genofondové plochy.....	- 9 -
5 Evidence pozic	- 10 -
5.2 Vznik evidence pozic	- 10 -
5.3 Obsah evidence pozic.....	- 11 -
5.4 Aktualizace evidence pozic	- 12 -
6 Kontrolní postupy	- 13 -
6.1 Kontrola pravosti odrůd v rámci genofondové plochy	- 13 -
7 Opravné postupy v rámci genofondové plochy	- 14 -
7.1 Řešení fytosanitárních problémů.....	- 14 -
7.2 Řešení konfliktů mezi druhovou ochranou a uchováním odrůdy	- 14 -
8 Terminologie standardu.....	- 15 -
Příloha č. 1 Seznam referenčních odrůd pro sledování vlastností odrůd v genofondových plochách.....	- 17 -
Příloha č. 2 Seznam zpracovávaných standardů péče o přírodu a krajinu (řada C – ÚSES a krajinotvorné prvky).....	- 18 -

1 Účel a náplň standardu

Standard Zakládání a péče o genofondové plochy ovocných dřevin definuje hodnoty, které musí být dosaženy k tomu, aby výsadba dřevin mohla být označena jako genofondová plocha ve smyslu tohoto standardu. V případech, kdy potřebnou vlastnost genofondové plochy nelze definovat hodnotou, může být tato vlastnost definována závazným postupem.

Hlavním účelem standardu je účinně podpořit navrácení tradičně pěstovaných odrůd cílových druhů do krajiny České republiky. Je žádoucí, aby se tak dělo zejména ve formě výsadeb vyšších kmenných tvarů, jejichž pěstování vykazuje nejvyšší hodnotu z hlediska podpory žádoucí biodiverzity, úpravy mikroklimatických poměrů i uchování krajinného rázu.

K tomuto účelu má sloužit také koncept genofondových ploch, který zajistí dostatečně intenzivní kontakt odborné i široké veřejnosti s odrůdami záchranných sortimentů. Dále podpoří jejich kvalifikované použití ve funkčních výsadbách. Genofondové plochy mají jako vzorové objekty přispět ke zdokonalení péče o mladé i dospělé funkční výsadby v zemědělské krajině a demonstrovat jejich polyfunkční význam v době probíhající klimatické změny. Genofondové plochy mají podpořit opětovné zavádění tradičních odrůd do množení a zpřístupnění rozmnožovacího materiálu široké veřejnosti tak, aby potřebné efekty výsadeb nebyly závislé jen na realizacích hrazených z veřejných rozpočtů.

V rámci genofondových ploch mohou být označeny stromy vybraných cenných historických odrůd, které budou deklarovány jako *on-farm* konzervace příslušných odrůd v rámci Národního programu konzervace a využívání genetických zdrojů rostlin a agro-biodiverzity (dále jen NP GZR).

1.1 Právní rámec

Zákon č. 219/2003 Sb., o uvádění do oběhu osiva a sadby pěstovaných rostlin a o změně některých zákonů (zákon o oběhu osiva a sadby), ve znění pozdějších předpisů, který definuje požadavky na uvádění rozmnožovacího materiálu do oběhu.

Vyhláška č. 378/2010 Sb., o stanovení druhového seznamu pěstovaných rostlin, kde jsou v příloze uvedeny pěstované ovocné rody a druhy.

Zákon č. 148/2003 Sb., o konzervaci a využívání genetických zdrojů rostlin a mikroorganismů významných pro výživu a zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů (zákon o genetických zdrojích rostlin a mikroorganismů) ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 458/2003 Sb., kterou se provádí zákon o genetických zdrojích rostlin a mikroorganismů (zákon č. 148/2003 Sb.), ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 331/2017 Sb., o stanovení dalších odrůd ovocných druhů s úředně uznaným popisem, které se považují za zapsané do Státní odrůdové knihy.

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

2 Cílové druhy dřevin pro umístění do genofondové plochy

2.1 Cílové druhy ovocných dřevin

2.1.1 Genofondové plochy jsou určeny k uchování vhodných odrůd, klonů a genotypů následujících ovocných druhů dřevin:

- broskvoň obecná (*Prunus persica* syn. *Persica vulgaris*) - dále jen broskvoň
- hrušeň obecná (*Pyrus communis*) - dále jen hrušeň
- jabloň domácí (*Malus domestica*) - dále jen jabloň
- kaštanovník setý (*Castanea sativa*) - dále jen kaštanovník
- kdouloň podlouhlá (*Cydonia oblonga*) - dále jen kdouloň
- líska obecná (*Corylus avellana*) - dále jen líska
- mandloň obecná (*Prunus dulcis* syn. *Amygdalus communis*) - dále jen mandloň
- meruňka obecná (*Prunus armeniaca* syn. *Armeniaca vulgaris*) - dále jen meruňka
- ořešák královský (*Juglans regia*) - dále jen ořešák
- slivoň švestka (*Prunus domestica*), slivoň obecná (*Prunus insititia*) - dále jen slivoň
- třešeň ptačí (*Prunus avium* syn. *Cerasus avium*) - dále jen třešeň
- višeň obecná (*Prunus cerasus* syn. *Cerasus vulgaris*) - dále jen višeň.

Tyto druhy jsou na seznamu ovocných druhů a rodů dle vyhlášky č. 378/2010 Sb.

2.2 Cílové druhy neovocných dřevin

2.2.1 Genofondové plochy jsou určeny k uchování vhodných genotypů následujících neovocných druhů dřevin:

- dřín obecný (*Cornus mas*) - dále jen dřín
- jeřáb domácí (syn. jeřáb oskeruše) (*Sorbus domestica*) - dále jen oskeruše
- jeřáb obecný sladkoplodý (*Sorbus aucuparia* var. *dulcis*) - dále jen jeřáb
- hruškojeřáb ouškatý (*Sorbopyrus auricularis*) - dále jen hruškojeřáb
- mišpule německá (*Mespilus germanica*) - dále jen mišpule
- morušovník černý (*Morus nigra*), morušovník bílý (*Morus alba*) - dále jen moruše
- hloh (*Crataegus*)

Tyto druhy nejsou na seznamu ovocných druhů a rodů dle vyhlášky č. 378/2010 Sb., ale jsou z hlediska NP GZR vedeny jako minoritní ovocné druhy.

3 Genofondová plocha

3.1 Definice genofondové plochy

- 3.1.1 Genofondová plocha je pozemek nebo jeho část věnovaná přednostně uchování odrůd cílových druhů dřevin. Dále je využívána ke studiu hodnot cílových odrůd pro životní prostředí, ochranu biodiverzity, vzdělávání a pro prezentaci těchto hodnot.
- 3.1.2 Je zde přítomna výsadba ovocných a neovocných dřevin cílových druhů, cílových odrůd (klonů, genotypů) které plní funkce uvedené v bodu 3.2 a zároveň splňuje následující podmínky:
1. Existuje evidence a plán pozic pro rozmístění odrůd (klonů, genotypů) včetně pozic dosud neobsazených. Plán i evidence jsou vedeny ve struktuře a objemu dat předepsaných tímto standardem.
 2. Pozice v terénu jsou označené v souladu s evidencí a plánem.
 3. Pozice genofondové plochy jsou obsazeny jedinci cílových druhů a odrůd (klonů, genotypů) záchranných sortimentů.
 4. Pravost odrůdy (klonu, genotypu) je po nástupu do plodnosti potvrzena kvalifikovanými pomology. V případě sporných výroků je opakováno přeurčení.
 5. Neznámé odrůdy (genotypy) jsou popsány a popis je k dispozici.
 6. Je určena a je známa osoba správce, která pravidelně (tzn. nejméně 1x/rok) uvádí v soulad evidenci pozic genofondové plochy se skutečným stavem.
 7. Nemovitosti jsou zajištěny majetkoprávním vztahem (smlouvou) alespoň na 10 let.
 8. Je k dispozici charakteristika genofondové plochy zpracovaná dle požadavků tohoto standardu.
- 3.1.3 Genofondová plocha vedená v souladu s příslušnými standardy (viz citované zdroje) je zapsána po splnění všech podmínek v Databázi genofondových ploch starých odrůd (dále jen Databáze), čímž se stává Genofondovou plochou dle SPPK C02 006. Genofondová plocha, která přestane být vedena v souladu s příslušnými standardy, přestává být Genofondovou plochou dle SPPK C02 006 dnem, kdy nebyla schválena aktualizace evidence pozic a charakteristiky plochy.

3.2 Hlavní funkce genofondové plochy

- 3.2.1 Genofondová plocha ve smyslu tohoto standardu je výsadbou dřevin, jejíž prvořadou funkcí je uchování odrůd, klonů nebo genotypů cílových druhů dřevin uvedených v záchranných sortimentech v Příloze 2 standardu SPPK C02 003 FUNKČNÍ VÝSADBY OVOCNÝCH DŘEVIN V ZEMĚDĚLSKÉ KRAJINĚ. Tyto odrůdy jsou uchovávány především ke studijním a propagačním účelům z hlediska tvorby a ochrany krajiny České republiky.
- 3.2.2 Genofondové plochy slouží též k záchraně odrůd (klonů, genotypů) ohrožených vymizením. Takto mohou být vedeny i jako *in-situ/on-farm* záložní konzervace v rámci NP GZR v případě, že splní podmínky dané tímto programem.

- 3.2.3 V případě, že daná odrůda (klon, genotyp) není k dispozici v obchodní síti nebo z jiných zdrojů, mohou být odrůdy přítomné v genofondových plochách použity i k množení této odrůdy v rámci aktuálně platné právní úpravy o množení daného druhu.
- 3.2.4 Genofondová plocha může plnit též další mimoprodukční funkce (např. ochrana volně žijících organismů, ochrana proti erozi, utváření krajinného rázu a další) či funkce produkční (např. ovoce, včelí produkty). Genofondová plocha má vždy mimoprodukční funkci zvyšování povědomí a informovanosti veřejnosti a osvětu o významu krajových odrůd ovocných dřevin. Polyfunkční využití dané výsadby je vždy žádoucí, ale vždy musí být podřízeno plnění hlavní funkce.
- 3.2.5 Genofondová plocha není genofondovou kolekcí ve smyslu zákona č. 148/2003 Sb. o konzervaci a využívání genetických zdrojů rostlin a mikroorganismů významných pro výživu a zemědělství ani matečným porostem ve smyslu zákona č. 219/2003 Sb. o uvádění do oběhu osiva a sadby pěstovaných rostlin. Těmi se může stát pouze za předpokladu, že splní podmínky stanovené ve výše uvedených zákonech a dalších souvisejících předpisech. Zároveň musí naplnit požadavky tohoto standardu. Není-li možné splnit souběžně tyto požadavky, není možný souběh těchto funkcí.

3.3 Vznik, ošetřování genofondové plochy a péče o přítomné dřeviny

- 3.3.1 Genofondová plocha může vzniknout dvěma rovnocennými postupy:
- a) Novou výsadbou.
 - b) Přeměnou již existující výsadby.
- 3.3.2 Příslušným standardem pro založení a dosadby genofondové plochy je standard SPPK C02 003 FUNKČNÍ VÝSADBY OVOCNÝCH DŘEVIN V ZEMĚDĚLSKÉ KRAJINĚ. Pro genofondové plochy starší 10 let je jím standard SPPK C02 005 PÉČE O FUNKČNÍ VÝSADBY OVOCNÝCH DŘEVIN.
- 3.3.3 Pro genofondové plochy tvořené výsadbami podél komunikací je v potřebném rozsahu příslušným standardem SPPK A02 010 PÉČE O VEGETACI KOLEM VEŘEJNÉ DOPRAVNÍ INFRASTRUKTURY. V případě odlišných pohledů na pěstování cílových druhů u SPPK A02 010 a ostatních příslušných standardů, upřesní jejich použití smlouva o založení či péči o genofondovou plochu.
- 3.3.4 Do genofondových ploch jsou přednostně umísťovány cílové odrůdy, cílových druhů. Při tomto umístění není nutné respektovat striktní regionalitu místních sortimentů, a to zvláště v případech, kdy v oblasti vymezené striktní regionalitou není k dispozici vhodná genofondová plocha s dostatečnou kapacitou pozic.
- 3.3.5 Do genofondových ploch mohou být umísťovány ve zdůvodněném rozsahu i jiné odrůdy (klony, genotypy) zejména v následujících případech:
- dotyčné jsou plánovány k zařazení do záchranného sortimentu při aktualizaci
 - dotyčné jsou vhodné v dané ploše jako referenční k porovnání vlastností jiných, dosud neznámých (základní seznam referenčních odrůd viz příloha č.1)
 - podnož nebo kmenotvorná odrůda jsou zde vysazovány pro pozdější

přeroubování na stanovišti cílovou odrůdou (klonem, genotypem)

4 Charakteristika genofondové plochy

Charakteristika genofondové plochy je součástí dokumentace povinně vedené správcem genofondové plochy. Charakteristika genofondové plochy je neveřejným odborným materiálem. Pro jeho případné uveřejnění je nezbytné provést úpravy požadované aktuální úpravou předpisů na ochranu osobních dat.

V případě, že na genofondové ploše jsou deklarovány dřeviny jako *on-farm* nebo *in-situ* záložní konzervace v rámci NP GZR, je charakteristika genofondové plochy uvedena i v informačním systému Genové banky GRIN Czech.

4.1 Vznik charakteristiky genofondové plochy

- 4.1.1 Obvod genofondové plochy musí být zaměřen minimálně pomocí GPS přístroje ve všech lomových bodech a uchován ve formě elektronického souboru ve výměnném formátu .gpx. Tyto body jsou viditelně vyznačeny přímo v terénu a toto vyznačení je trvale udržováno dostatečně patrné.
- 4.1.2 Vyznačení v terénu je možné vynechat, pokud hranice genofondové plochy je v terénu jednoznačně patrná. Celoročně musí být jasné, jaký prostor je vymezen k rozmístění pozic genofondové plochy.
- 4.1.3 Je nezbytné soustředit do jednoho dokumentu data o administrativních, majetkoprávních a ekologických poměrech plochy (tzv. charakteristika genofondové plochy).

4.2 Obsah charakteristiky genofondové plochy

- 4.2.1 Charakteristika genofondové plochy je vedena v tabulkové formě a musí obsahovat následující údaje:
 - název genofondové plochy - jméno osoby správce, vč. adresy a kontaktů
 - celková kapacita pozic pro umístění cílových druhů (včetně dosud neobsazených)
 - výměra plochy v obvodu zaměřeném správcem zaokrouhlena na celé m²
 - souřadnice bodu vhodného pro vstup (též pro vjezd) do genofondové plochy
 - půdotvorné horniny nejméně dle geol. mapy České geologické služby 1:50000
 - klimatická charakteristika minimálně odvozena z kódu BPEJ příslušných parcel nebo nejbližších podobných pozemků
 - soupis přítomných genetických půdních typů, rámcové vyhodnocení hloubky půdního profilu, skeletovitosti, svažitosti a expozice nejméně dle pedologických map České geologické služby 1:50 000 a dle hlavní půdní BPEJ pozemků na stanovišti

(pokud je k dispozici podrobnější dokumentace, provede se klimatologická, geologická a pedologická část charakteristiky dle ní)

 - název obce, na jejímž území se genofondová plocha nachází
 - soupis všech dotčených parcel katastru nemovitostí s uvedením katastrálních

území, do nichž parcely patří

- u jednotlivých parcel se též uvede vlastník

- 4.2.2 V době zpracování charakteristiky genofondové plochy je zajištěno pořízení a uchování fotografií v elektronické podobě, dostatečně dokumentující stav a prostorové poměry genofondové plochy.

4.3 Aktualizace charakteristiky genofondové plochy

- 4.3.1 Aktualizace údajů se provádí nejméně jednou ročně nejpozději k 30.11. daného roku. Schválení aktualizace je podmínkou k tomu, aby i nadále mohla být plocha zapsána v Databázi jako Genofondová plocha dle SPPK C02 006.
- 4.3.2 Pokud v charakteristice nedošlo k žádným změnám, je uveden pro příslušný rok výraz „beze změny“.
- 4.3.3 V případě, že došlo ke změně údajů (např. rozšíření rozlohy a s tím související rozšíření půdních podmínek, majetkoprávních poměrů atd.), je zpracována nová charakteristika plochy platná od příslušného roku včetně fotodokumentace. Stará charakteristika je archivována pro možnost dohledání historie plochy.
- 4.3.4 Archivní zálohy dat se uchovávají po celou dobu existence genofondové plochy.

5 Evidence pozic

5.1 Definice evidence pozic

- 5.1.1 Pozice genofondové plochy je zeměpisný bod o určitých souřadnicích, který je k dispozici pro pěstování jedince cílového druhu. V rámci genofondové plochy je neopakovatelná a nepřerušovaná řada čísel pozic.
- 5.1.2 Pozice může být obsazena dřevinou nebo může být aktuálně prázdná. Evidence obou údajů je důležitá pro analýzu současného stavu i pro hodnocení využitelných kapacit pro umisťování dalších odrůd. Je nezbytné soustředit do jednoho dokumentu data o stavu na jednotlivých pozicích. Dokument se souhrnně nazývá evidence pozic. Pro jeho případné uveřejnění je nutné provést úpravy požadované aktuální úpravou předpisů na ochranu osobních dat.

5.2 Vznik evidence pozic

- 5.2.1 Nejprve je stanovena organizace číselného systému pozic. Poté jsou stromky genofondové ploše označeny čísly pozic, podle kterých budou vedeny ve všech evidencích.
- 5.2.2 Vhodným způsobem jsou vyznačeny příslušným číslem i zatím prázdné pozice v genofondové ploše. Číslování bude vedeno jako souvislá číselná řada, která je řazená tak, jak je plocha obvykle procházena.
- 5.2.3 Před zaměřením pozic je potřeba zkontrolovat, zda je číslování bezchybné dříve než se chyba v číslování přenesla do číselné řady pozic v evidenci pozic.
- 5.2.4 Všechny očíslované pozice v dané ploše (včetně aktuálně prázdných) jsou zaměřeny minimálně GPS přístrojem. Při měření jsou ukládány body s názvem, kterým je číslo na dané pozici. Pro každou genofondovou plochu to budou čísla od 001 do konečné kapacity plochy.
- 5.2.5 Při velmi těsné přítomnosti stromů na pozici a nemožnosti jeden z nich aktuálně odstranit bude použit následující postup:
1. Bude vybrán jeden strom jako vedlejší a ten bude zaměřen s písmenem A s číselným kódem pozice (např. A001). Jde o strom, který v případě samovolného zániku nebude již obnovován (nebo se plánuje jeho pozdější odstranění) --> pozice s tímto označením sice je na ploše přítomna, ale časem zanikne.
 2. Druhý strom bude zaměřen pouze s číselným kódem pozice (např. 001). Tato dřevina je na pozici jako hlavní a bude případně obnovována.
 3. Zaměřenému názvu bodu musí odpovídat i značení dřevin přímo v terénu.
 4. Obdobný postup bude použit i v případě, že na dřevině je naroubováno více odrůd (klonů, genotypů). Dle potřeby se pak k názvu zaměřovaných bodů přidají další písmena (např. B001, C001). Opět je nutno zajistit trvalé označení částí dřeviny, která je tvořena odrůdou (klonem, genotypem) vedenou v evidenci.
- Toto měření je uchováno ve formě elektronického souboru ve formátu .gpx.

5.3 Obsah evidence pozic

- 5.3.1 Evidence pozic je vedena v tabulkové formě. Stav na pozici popisují řádky tabulky a pro popis stavu musí být použity dále uvedené výrazy. Pokud není ke stavu na pozici relevantní vyplnit data o stavu (prázdné pozice, pozice obsazené neovocnými druhy), bude buňka vyplněna výrazem: x. Je to důležité pro kontrolu, že příslušná část nebyla opomenuta.
- 5.3.2 Názvy sloupců v evidenci pozic jsou i s popisem uvedeny v bodech 5.3.2.1 - 5.3.2.12. Ty uvádějí minimální povinný rozsah dat ke každé pozici. V odůvodněných případech může být tato evidence pouze rozšířena a mohou být např. stanoveny odchylně názvy sloupců či jiné skutečnosti důležité z technologického hlediska zpracování dat v centrální evidenci gen. ploch.
- 5.3.2.1 **název pozice:** Vždy tvořený číslem bodu (např. 001), výjimečně doplněný písmenem (např. A001).
- 5.3.2.2 **druh:** Pro cílové druhy aktuálně přítomné na pozici se použije výraz: broskvoň, hrušeň, jabloň, kaštanovník, kdouloň, mandloň, meruňka, ořešák, slivoň, třešeň, višeň, dřín, jeřáb, líska, mišpule, moruše, oskeruše.
Pro neovocné dřeviny se použije výraz: neovocné.
Pokud je pozice prázdná použije se výraz: prázdné.
- 5.3.2.3 **odrůda:** Název odrůdy (klonu, genotypu) se použije tak, jak jej uvádí záchranné sortimenty ve standardu SPPK C02 003 FUNKČNÍ VÝSADBY OVOCNÝCH DŘEVIN V ZEMĚDĚLSKÉ KRAJINĚ. Pokud odrůda (klon, genotyp) není v záchranných sortimentech obsažena, vyplní se název dle odborné literatury nebo pracovní název pod kterým byla popsána.
Jedná-li se o neznámou odrůdu, uvede se název tak, jak je vedena správcem plochy (např. číselný kód, pracovní název) a zároveň se do závorky uvede výraz: pracovní název.
Pokud je na pozici vysazena podnož pro pozdější přeroubování, použije se výraz: podnož.
Je-li na pozici vysazena neovocná dřevina, použije se: český název druhu.
Není-li na pozici aktuálně žádná dřevina, použije se výraz: prázdná pozice.
- 5.3.2.4 **sortiment:** Pokud je odrůda (klon, genotyp) součástí některého záchranného sortimentu, použijí se dle potřeby výrazy: prioritní, specializovaný, přijatelný, průzkumný, místní.
Pro známou odrůdu, ale nezařazenou v záchranných sortimentech se vyplní: nezařazena.
Pro neznámou odrůdu se vyplní výraz: nelze zařadit.
Pro podnož se vyplní: 0.
Pro prázdnou pozici, neovocnou dřevinu se vyplní: x.
- 5.3.2.5 **ano:** Jde o zaznamenání souhlasných výroků při kontrole pravosti odrůdy. Vyplňuje se číslo udávající počet potvrzení pravosti odrůdy (např. číslo 2 uvádí,

že ve 2 různých letech bylo potvrzeno, že se jedná o deklarovanou odrůdu).

- 5.3.2.6 **ne:** Jde o zaznamenání nesouhlasných výroků při kontrole pravosti odrůdy. Vyplňuje se číslo - počet tvrzení zpochybňujících pravost odrůdy (např. číslo 3 uvádí, že ve 3 různých letech bylo tvrzeno, že se nejedná o příslušnou odrůdu).
- 5.3.2.7 **zdroj:** Pokud je znám, je zde uveden zdroj odrůdy (klonu, genotypu) na pozici (např. odkazem na GPS souřadnice matečného stromu, názvem školky, atd.).
V případě, že se jedná o dřevinu, která byla přítomna na pozici již v době založení, použije se výraz: původní.
- 5.3.2.8 **výsadba:** Vyplní se rok výsadby. V případě pozdějšího přeroubování se doplní též rok přeroubování a do závorky se k tomuto roku napíše: přeroubováno.
Pokud není rok výsadby přesně znám, zapíše se odhadovaný rok s výrazem asi (např. asi 1940).
- 5.3.2.9 **stav:** Pro následující možnosti se použijí výrazy:
Pokud stromek ještě neplodí nebo je tam podnož určená k přeroubování: mladý.
Pokud stromek již plodí a je možné kontrolovat pravost odrůdy: plodný.
Pokud stromek odumřel a ještě nebyl nahrazen novou výsadbou: mrtvý.
Pokud na pozici je maximálně kolík s číslem pozice: nic.
- 5.3.2.10 **jiné číslování:** Pokud v genofondové ploše dříve existoval nebo dokonce souběžně existuje jiný číselný systém označení pozic, uvede se v tomto místě toto jiné označení.
- 5.3.2.11 **poznámky:** Alespoň 5 sloupců je věnováno poznámkám, ve kterých je upřesňován stav na pozici, vedeny záznamy o použití rozmnožovacího materiálu a další potřebné skutečnosti.
- 5.3.2.12 **výrok a pomolog:** Tyto dva sloupce jsou věnovány zaznamenání výroků pro ověření pravosti odrůdy na pozici dle kapitoly 6.1 tohoto standardu.
- 5.3.3 Povinné je zajištění číslování stromů přímo v terénu a neustálé udržování jeho čitelnosti. Dále je nutné zajištění stálého souladu mezi čísly stromů v tabulce evidence pozic se skutečným stavem číslování na ploše.

5.4 Aktualizace evidence pozic

- 5.4.1 Jednou ročně, nejdéle do 30.11., je potřeba kompletně pro všechny pozice provést aktualizaci dat vedených v evidenci pozic tak, aby souhlasila s fyzickým stavem. Schválení aktualizace je podmínkou k tomu, aby i nadále mohla být plocha zapsána v Databázi jako Genofondová plocha dle SPPK C02 006.
- 5.4.2 Před zahájením zápisu je uložena kopie předchozí verze jako archivní záloha dat a nové zápisy jsou prováděny do evidence, která zachycuje aktuální stav. Archivní zálohy dat je nutné uchovávat po celou dobu existence genofondové plochy.

6 Kontrolní postupy

6.1 Kontrola pravosti odrůd v rámci genofondové plochy

- 6.1.1 Kontrola pravosti odrůd je prováděna buď prohlídkou přímo na pozicích genofondové plochy nebo testováním pomologických vzorků nebo vhodnou molekulárně genetickou metodou. K provedení kontroly pravosti je optimální tří- a vícečlenná pomologická komise.
- 6.1.2 Pro testování odrůd dodá správce vzorek dle specifikace pomologické komise. O kontrole pravosti je pořízen zápis (jména členů komise, datum, název genofondové plochy, čísla pozic, původně vedený název odrůdy, popř. klonu nebo genotypu, výrok komise). V případě neshody se zaznamenají názory jednotlivých členů komise tak, aby bylo jasné, kdo jaký názor vyslovil.
- 6.1.3 Kontrolu pravosti odrůd lze ukončit v případě, že 3 pomologové se jednoznačně shodli na deklarované odrůdě na pozici nebo byla-li pravost odrůdy jednoznačně potvrzena spolehlivým molekulárně genetickým testem.
- 6.1.4.1 **výrok:** Uvede se název odrůdy dle záchranných sortimentů (není-li obsažena dle odborné literatury nebo předchozího popisu).
- 6.1.4.2 **pomolog:** Uvede se jméno pomologa, který odrůdu určil a rok, kdy k tomu došlo. U opakovaných kontrol pravosti se zapisují všechny výroky. U shodných výroků se dopisují pouze nová jména pomologů nebo další roky určení odrůdy. V případě odchýlných výroků se do tabulky přidají další sloupce výrok a pomolog.

7 Opravné postupy v rámci genofondové plochy

7.1 Řešení fytosanitárních problémů

- 7.1.1 Fytosanitární problémy jsou řešeny v souladu s aktuálně platnou legislativou. Konkrétní postup musí být vždy nejdříve konzultován s odborníkem, a to včetně dále uvedených organismů způsobujících závažné choroby cílových druhů.
- 7.1.2 Seznam organismů, jejichž výskytu musí být věnována zvýšená pozornost v genofondových plochách ovocných dřevin:
- ApMV – Apple mosaic virus (jen jabloně) → rod *Malus*
 - ACLSV – Apple chlorotic leaf spot virus (jabloně, hrušně, slivoně, meruňky a broskvoně) → rody *Malus*, *Pyrus*, *Prunus*
 - ASGV – Apple stem grooving virus (jabloně, hrušně) → rody *Malus* a *Pyrus*
 - AP – Apple proliferation phytoplasma (jen jabloně) → rod *Malus*
 - PD – Pear dechne phytoplasma (jen hrušně) → rod *Pyrus*
 - Erwinia amylovora* (jen hrušně, kdouloně, hlohy a jeřáby) → rody *Pyrus*, *Cydonia*, *Crataegus*, *Sorbus*
 - PPV – Plum pox potyvirus (jen slivoně, meruňky a broskvoně) → rod *Prunus*
 - PNRSV – Prunus necrotic ring spot virus (třešně, slivoně, meruňky a broskvoně) → rody *Cerasus* a *Prunus*
 - ESFY – European stone fruit yellows phytoplasma (meruňky, broskvoně, slivoně a trnky) → rod *Prunus*

7.2 Řešení konfliktů mezi druhovou ochranou a uchováním odrůdy

- 7.2.1 Obecně platí, že druhová ochrana je nadřazena uchování odrůdy.
- 7.2.2 Pokud je to v dané situaci možné, je stanoven postup, který umožní uchování ohrožené odrůdy bez omezení zvláště ohroženého nebo chráněného druhu, se kterým je uchování odrůdy v konfliktu.

8 Terminologie standardu

- 8.1 **Správce plochy** je fyzická osoba odpovědná za vedení genofondové plochy, zejména za vedení evidencí a terénního značení pozic, zpravidla jde o majitele/pěstitele.
- 8.2 **Genotyp** je soubor genů, které určují dědičné vlastnosti organismu. Genotyp jedince představuje jeho veškerou genetickou charakteristiku, je výsledkem splynutí dvou genotypů rodičovských pohlavních buněk při oplození. Různé genotypy mohou mít stejný fenotyp, tzn., že určitá forma znaku může zahrnovat nestejně genotypy.
- 8.3 **Fenotyp** je soubor všech biochemických, fyziologických, anatomických a morfologických znaků a vlastností, které je možné na organismu změřit, popsat či jiným způsobem zaznamenat. Primárně je určen genotypem. Utváření fenotypu je vždy výsledkem více či méně složitých interakcí mezi vlastním genotypem a prostředím, ve kterém daný organismus žije.
- 8.4 **Klon** je soubor potomků vzniklých nepohlavním (vegetativním) rozmnožováním. Nedochází ke kombinacím rodičovských genů, všichni jedinci téhož klonu jsou genotypově identičtí. Klony se získávají např. roubováním, očkováním, řízkováním, odkopky a hřížením. Klon je častým typem vegetativně rozmnožované odrůdy.
- 8.5 **Odrůda/kultivar (cv.)** je soubor jedinců vyznačující se určitými charakteristickými znaky, které jsou dědičně založeny a zachovávají se při vegetativním množení podle typu kultivaru. Odrůda je produktem pěstitelské, především však šlechtitelské činnosti člověka. Je tedy spíše o hospodářskou nikoli botanickou kategorií (var.). Je charakterizována odlišností, vyrovnaností a stálostí svých vlastností a znaků. Z historického hlediska se odrůdy dělí na krajové a šlechtěné.
- 8.5.1 **Krajové odrůdy** (landraces) jsou produktem lidové selekce a dlouhodobého působení místních podmínek. Jsou to populace nebo klony dobře přizpůsobené určitým lokalitám, v nichž prokazují vysokou výkonnost, odolnost či specifické kvalitativní vlastnosti.
- 8.5.2 **Šlechtěné odrůdy** jsou produktem cílevědomé šlechtitelské práce. Přirozený výběr nebyl při jejich vzniku tak významný. Tyto odrůdy jsou vyrovnanější, specializovanější a při vysokém stupni agrotechniky podstatně výnosnější a kvalitnější než odrůdy krajové. Lze je dělit na staré historické a pokročilé odrůdy.
- 8.5.2.1 **Staré historické odrůdy** (obsolete cultivars) jsou odrůdy z počátků šlechtění, vznikly záměrným křížením a výběrem nebo náhodným křížením a následným výběrem, měly původně lokální význam, následně se pak mohly rozšířit.
- 8.5.2.2 **Pokročilé odrůdy** (advanced cultivars) vznikly v procesu profesionálního šlechtění a vyznačují se komplexem kvalitativních vlastností významných pro tržní produkci.
- 8.6 **on-farm konzervace**- jedná se o pozici genofondové plochy, která byla obsazena novou výsadbou odrůdy, která splnila podmínky NP GZR a byla zařazena do tohoto programu

- 8.7 ***in-situ* konzervace** = jedná se o pozici, která je obsazena původním stromem zapěstovaným před založením genofondové plochy, která splnila podmínky NP GZR a byla zařazena do tohoto programu
- 8.8 **Databáze genofondových ploch starých odrůd ovocných dřevin (Databáze)** je celostátní databáze evidující genofondové plochy a Genofondové plochy dle SPPK C02 006. Je vedena AOPK ČR nebo jejím smluvním partnerem.
- 8.9 **Genofondová plocha dle SPPK C02 006** je genofondová plocha vedená v Databázi genofondových ploch odrůd ovocných dřevin.
- 8.10 **Cílová odrůda** je kultivar, klon či genotyp určený k uchování v genofondové ploše. Cílové odrůdy zahrnují i odrůdy referenční dle přílohy 1 a jsou stanoveny pro každou plochu zvlášť při zápisu do Databáze dle bodu 3.1.3. Změna cílových odrůd může být provedena při aktualizaci evidence pozic dle bodu 5.4. Cílové odrůdy jsou vybírány ze Záchranných sortimentů ve standardu SPPK C02 003 FUNKČNÍ VÝSADBY OVOCNÝCH DŘEVIN V ZEMĚDĚLSKÉ KRAJINĚ a dále z těch, které v záchranných sortimentech nejsou a mohou v době výsadby nebo roubování spadat mezi odrůdy s pracovním názvem či neurčené odrůdy. Mohou mít v dané oblasti z hlediska záchrany velký význam (tradice, způsob zpracování, odolnost, atd.) a je velká šance, že budou v dalších letech zařazeny, určeny či popsány.

**Příloha č. 1 Seznam referenčních odrůd pro sledování vlastností odrůd
v genofondových plochách**

Meruňky: Velkopavlovická, Marlen, Leskora

Broskvoně: Redhaven, Krasava, Orion – nektarinka.

Hrušně: Clappova, Williamsova čáslavka, Konference

Jabloně: Golden Delicious, Prima

Třešně: Rychlice německá, Burlat, Napoleonova

Slivoně: Domáci velkoplodá, Stanley

Višně: Fanal, Morela pozdní

Ořešák: Mars

**Příloha č. 2 Seznam zpracovávaných standardů péče o přírodu a krajinu
(řada C – ÚSES a krajinotvorné prvky)**

01 Kontroly, hodnocení, plánování

- 01 001 Hodnocení funkčnosti ÚSES
- 01 002 Vytváření ÚSES (plány a projekty)

02 Technologické postupy

- 02 001 Realizace biocenter a biokorodorů ÚSES
- 02 002 Vytváření krajinotvorných a interakčních prvků
- 02 003 Funkční výsadby ovocných dřevin v zemědělské krajině
- 02 004 Péče o skladebné části ÚSES vč. krajinotvorných a interakčních prvků
- 02 005 Péče o funkční výsadby ovocných dřevin
- 02 006 Zakládání a péče o genofondové plochy ovocných dřevin
- 02 007 Krajinné trávníky

2018 Mendelova univerzita v Brně
Zahradnická fakulta
Valtická 337
691 44 Lednice

© 2018 Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
Kaplanova 1931/1
148 00 Praha 11

SPPK C02 006
www.standardy.nature.cz

2018